1 PODLASKA KONFERENCJA ARCHEOLOGICZNA 2023

WYNIKI BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH OBSZARU
WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO
I TERENÓW SĄSIEDNICH W LATACH 2020-2022

ABSTRAKTY

1 PODLASKA KONFERENCJA ARCHEOLOGICZNA 2023

WYNIKI BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH OBSZARU
WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO
I TERENÓW SĄSIEDNICH W LATACH 2020-2022

ABSTRAKTY

Białystok
2023

1 Podlaska Konferencja Archeologiczna 23-24.03.2023
Abstrakty

Redakcja:
Hubert Lepionka, Kornelia Piasecka

Projekt okładki i opracowanie graficzne:
Hubert Lepionka

Skład:
Hubert Lepionka

Wydawca:
© Muzeum Podlaskie w Białymstoku
Ratusz, Rynek Kościuszki 10, 15–426 Białystok
tel. 85 740 77 31, kom. 509 336 930
e-mail: muzeum@muzeum.bialystok.pl
www.muzeum.bialystok.pl

Białystok 2023

ISBN 978-83-966771-4-3

ORGANIZATORZY

MUZEUM PODLASKIE W BIAŁYMSTOKU

INSTYTUCJA KULTURY WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO WSPÓŁPROWADZONA PRZEZ MKDNiS

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Podlaskie

PATRONAT MEDIALNY

ARCHEOLOGIA ŻYWA

GAZETA WSPÓŁCZESNA

Kurier Poranny

RADIO AKADERA 87.7 FM

Polskie Radio Białystok

Spis treści

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w epoce kamienia 4

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w epoce brązu oraz epoce żelaza 14

Sesja: Zabytki wczesnośredniowieczne w świetle analiz fizyko-chemicznych 16

Sesja: Jaćwież w badaniach archeologicznych i archeologia lasów 19

Sesja: Tykocin – archeologia miasta 25

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w okresie nowożytnym 28

Wstępne wyniki badań sondażowych na wyspie Wianek jez. Rospuda w Augustowie

Dariusz Manasterski[1]

Tomasz Kiełczewski[2]

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w epoce kamienia

Badania sondażowe prowadzone od 2021 r. na wyspie Wianek (AZP 21-84/13), zlokalizowanej na jeziorze Rospuda w administracyjnym obrębie Augustowa, są kolejnym z kilku przedsięwzięć badawczych realizowanych od 2017 r. przez Muzeum Ziemi Augustowskiej w Augustowie i Wydział Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego przy wsparciu Stowarzyszenia „Leśni" w ramach projektu: *Kompleksowe badania reliktów osadnictwa na ziemiach historycznej Jaćwieży*. Prace podjęte na wyspie miały na celu poszukiwania i identyfikację potencjalnych reliktów osadnictwa oraz ustalenie czasu jego trwania. W ciągu dwóch sezonów badawczych stwierdzono, poza współczesnymi śladami pobytu turystów czy też walk z czasu II wojny światowej, intensywne wykorzystywanie wyspy od schyłkowego paleolitu po wczesną epokę brązu oraz epizodyczne we wczesnej epoce żelaza i w XVII w. n.e. Najliczniejszą grupą artefaktów pradziejowych stanowiły przedmioty krzemienne, a zdecydowanie mniej licznie była reprezentowana ceramika, która ponadto była silnie rozdrobniona.

[1] Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0002-0246-4795,

e-mail: dmanasterski@uw.edu.pl

[2] Muzeum Ziemi Augustowskiej, Augustów

e-mail: t.kielczewski@apk.home.pl

Wstępne wyniki analiz artefaktów krzemiennych z badań sondażowych na wyspie jeziora Rospuda w Augustowie

Katarzyna Januszek

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w epoce kamienia

W wyniku badań sondażowych prowadzonych w latach 2021–2022 na wyspie Wianek (AZP 21-84/13), znajdującej się w pn.-zach. części jeziora Rospuda w Augustowie, pozyskano m.in. liczne artefakty krzemienne. Na badanym terenie nie występuje jednak surowiec do ich produkcji. Dlatego w celu ustalenia proweniencji odkrytych artefaktów i okresu, z którego pochodzą, zastosowano analizę surowcową, technologiczną i typologiczną. Wstępne rezultaty tych analiz wskazują na miejscowe przetwórstwo sprowadzanych na wyspę różnych odmian kredowych krzemieni narzutowych w kierunku uzyskania półsurowca i wyrobu z niego narzędzi. W tym celu wytwórcy wykorzystywali rozmaite koncepcje metody wiórowej i odłupkowej oraz różne techniki przyłożenia siły, w tym łuszczniową, zależne od tradycji produkcji różnych społeczności od schyłkowego paleolitu do wczesnej epoki brązu. Niektóre wyroby nie znajdują jednak potwierdzenia na ich miejscową wytwórczość.

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0001-7355-3827,

e-mail: katarzyna.januszek@uw.edu.pl

„Wyspa" wśród bagien. Wyniki interdyscyplinarnych badań nad osadnictwem subneolitycznym w okolicy Lipska nad Biebrzą

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w epoce kamienia

Adam Wawrusiewicz[1]

Michał Przeździecki[2]

Marcin Frączek[3]

Katarzyna Pyżewicz[4]

Anna Bojsza[5]

Justyna Pińkowska[6]

Piotr Kasprzyk[7]

Rozległe kompleksy bagienno-torfowiskowe basenu górnej Biebrzy, z natury trudno dostępne, stwarzają niespotykaną szansę w rozwoju badań nad neolitycznymi ugrupowaniami łowców-zbieraczy. Tutejsze wzniesienia mineralne, otoczone torfowiskami, dają możliwość obserwacji zamkniętych segmentów stratygraficznych i korelacji danych z dynamiką zmian środowiskowych. Dobrym tego przykładem są wyniki, wstępnych jeszcze, badań archeologicznych i paleośrodowiskowych prowadzonych na stanowisku nr 81 w Lipsku (pow. augustowski). W trakcie dwóch sezonów prac sondażowych ujawniono tu bogaty inwentarz krzemiennych i ceramicznych artefaktów związanych z subneolityczną kulturą prypecko-niemeńską oraz niemeńską, zachowany poniżej nawarstwień deluwialnych uformowanych najpewniej na przełomie er. Zachowały się tu również depozyty oraz unikalne obiekty nieruchome związane z najstarszym, udokumentowanym obecnie na ziemiach polskich, etapem subneolityzacji sięgającym początku drugiej połowy VI tys. BC – okresu równoległego względem prologu tutejszego neolitu „bałkańsko-anatolijskiego".

[1] Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-2887-387X
e-mail: a.wawrusiewicz@muzeum.bialystok.pl

[2] Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0002-8605-3941
e-mail: m.przeździecki@uw.edu.pl

[3] Instytut Geografii i Nauk o Środowisku, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce

ORCID: 0000-0003-0181-122X
e-mail: marcin.fraczek@ujk.edu.pl

[4] Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID:0000-0001-9228-9347
e-mail: k.pyzewicz@uw.edu.pl

[5] Biebrzański Park Narodowy, Osowiec-Twierdza

e-mail: abojsza@biebrza.org.pl

[6] Biebrzański Park Narodowy, Osowiec-Twierdza
e-mail: justyna.pinkowska@biebrza.org.pl

[7] Badacz niezależny
ORCID: 0009-0007-7021-8522,
e-mail: maglemose@interia.pl

Przejawy funeralno-obrzędowych zachowań społeczności subneolitycznych z obszarów dorzecza środkowej Narwi

Adam Wawrusiewicz[1], Michał Przeździecki[2], Marcin Frączek[3], Iga Szwed[4]

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w epoce kamienia

Stanowisko 1 w Grądach-Woniecko, odkryte i badane przez Krzysztofa Burka z ówczesnego Muzeum Okręgowego w Białymstoku, zlokalizowane jest w obrębie Bagna Wizna – rozległego kompleksu bagienno-torfowiskowego zamykającego od południa Kotlinę Biebrzańską. Stanowisko zajmuje rozległy kompleks wydmowy utworzony we wczesnym atlantyku (AT 1) z odsypów meandrowych Narwi. Niezwykle bogate relikty osadnictwa i obecności ugrupowań subneolitycznych dokumentowano w obrębie dobrze zachowanych i stratyfikowanych nawarstwień geologicznych. Obecnie, wskutek procesów eolicznych, intensywnemu przemodelowaniu ulega centralna część wydmy, co doprowadziło do niemal całkowitej erozji poziomów kulturowych i odsłonięcia obiektów związanych z rozległym cmentarzyskiem neolitycznych ugrupowań łowiecko-zbierackich – pierwszym wiarygodnie łączonym z kulturą niemeńską. Obiektom funeralnym, które dokumentują wieloetapowość i złożoność ówczesnego obrządku pogrzebowego, towarzyszą inne materialne przejawy zachowań symboliczno-obrzędowych. Przejawiają się one m.in. w użytkowaniu ochry czy specyficznej funkcji naczyń, w ściankach których zachowały się pozostałości substancji psychoaktywnych.

[1] Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-2887-387X,

e-mail: a.wawrusiewicz@muzeum.bialystok.pl

[2] Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0002-8605-3941,

e-mail: m.przezdziecki@uw.edu.pl

[3] Instytut Geografii i Nauk o Środowisku, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce

ORCID: 0000-0003-0181-122X,

e-mail: marcin.fraczek@ujk.edu.pl

[4] Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0003-1312-3678,

e-mail: igaszwed@gmail.com

Potencjał odkryć archeologicznych na terenach wyrobisk (piaskarnie, żwirownie) oraz problem związany z ich ochroną

Michał Chrzanowski

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w epoce kamienia

Tematem referatu są archeologiczne badania powierzchniowe, które odbyły się w 2021 r. na żwirowni w Orłowie, gm. Rzewnie, pow. makowski. Badania zostały przeprowadzone po tym, jak pracownik firmy transportującej urobek przypadkowo dokonał odkrycia topora T - kształtnego, na hałdzie kamieni, datowanego wstępnie na schyłek mezolitu bądź początek neolitu. Po uzyskaniu odpowiednich pozwoleń WUOZ delegatura w Ostrołęce, archeolodzy oraz studenci z Instytutu Historii AFiB Vistula dokonali prospekcji archeologicznej na terenie żwirowni. Przez okres blisko dwóch miesięcy pracom wydobywczym we wspomnianym miejscu towarzyszył archeolog, dzięki czemu pozyskano następne zabytki, głównie wykonane z poroża (były to przedmioty noszące ślady obróbki mechanicznej, które zidentyfikowano jako odpady poprodukcyjne). Badania archeologiczne rzuciły nowe światło na problematykę i zagrożenia stanowisk archeologicznych w miejscach gdzie znajdują się żwirownie.

Instytut Archeologii,
Uniwersytet Kardynała
Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie, Warszawa

ORCID: 0009-0008-0659-3667

e-mail: chrzanowo23@wp.pl

Zagadnienie korelacji datowań stylistycznych i bezwzględnych ceramiki z okresu neolitu i wczesnej epoki brązu w północno-wschodniej Polsce

Adam Wawrusiewicz[1]

Dariusz Manasterski[2]

Marcin Frączek[3]

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w epoce kamienia

Przez dziesięciolecia chronologia neolitycznych i wczesnobrązowych ugrupowań zasiedlających obszary północno-wschodniej Polski bazowała na obserwacji cech stylistycznych ceramiki naczyniowej. Niedostatek, lub wręcz całkowity brak, bezpośrednich datowań radiowęglowych istotnie limitował możliwości analityczne, sprowadzając je często do identyfikacji poszczególnych elementów stylistycznych nawiązujących do lepiej rozpoznanych tradycji ugrupowań zasiedlających m.in. obszary Niżu Środkowoeuropejskiego. Postępowanie takie miało swe konsekwencje, sprowadzając w istocie społeczności łowiecko-zbierackie interesującego nas obszaru jedynie do pozycji „biorców" zewnętrznych, ściślej agrarnych, wzorców kulturowych. Nieco inne światło na ten fakt rzucają obecnie prowadzone badania, a w szczególności coraz liczniejsze datowania radiowęglowe. O ile pojedyncze oznaczenia, odbiegające od wyznaczonych schematów, były wcześniej traktowane w charakterze bliżej nieokreślonych aberracji, to coraz większa i powtarzalna seria takich „odstępstw" zmusza nas do refleksji nad przemodelowaniem dotychczasowego spojrzenia i obowiązujących schematów analitycznych.

[1] Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-2887-387X

e-mail: a.wawrusiewicz@muzeum.bialystok.pl

[2] Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0002-0246-4795

e-mail: dmanasterski@uw.edu.pl

[3] Instytut Geografii i Nauk o Środowisku, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce

ORCID: 0000-0003-0181-122X

e-mail: marcin.fraczek@ujk.edu.pl

Geoarcheologiczne studia nad siecią obiektów kultury łużyckiej na Podlasiu

Krzysztof Żurek[1]

Tomasz Kalicki[2]

Adam Wawrusiewicz[3]

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w epoce brązu oraz epoce żelaza

Ludność kultury łużyckiej na przełomie subboreału i subatlantyku stworzyła sieć 27 obiektów osadniczych w NE Polsce, głównie w zlewniach Biebrzy i Narwi. Założenia te z późnej epoki brązu i wczesnej epoki żelaza wykazują wiele podobieństw, począwszy od ich formy, rodzaju konstrukcji i wymiarów, aż po położenie topograficzne. Mają one układ kolisty, w którym wewnętrzny płaski plac otaczają zewnętrzne, od jednego do trzech, pierścienie składające się z systemu rowów i nasypów. Występują one w obniżeniach o różnym pochodzeniu, fluwialnym lub polodowcowym (typ terenu: dna obniżeń i dolin), pomiędzy wysoczyznami morenowymi, najczęściej przy krawędziach piaszczystych sandrów oraz na elewacjach w obrębie torfowisk, które tworzą ostańce erozyjne sandrów i teras. Funkcja tych stanowisk jest niejasna, choć można wykluczyć ich obronny lub refugialny charakter.

Wyniki badań geofizycznych (geomagnetyka, GPR), archeologicznych i paleogeograficznych on- i off site pozwalają m.in. na rekonstrukcję warunków przyrodniczych i interakcji człowiek - środowisko w tym okresie.

[1] Instytut Geografii i Nauk o Środowisku, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce

ORCID: 0000-0002-4480-4305

e-mail:

chrisu.zurek@gmail.com

[2] Instytut Geografii i Nauk o Środowisku, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce

ORCID: 0000-0002-8421-5660

[3] Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-2887-387X

Nowe znaleziska przedmiotów zdobionych emalią żłobkową z dorzecza Niemna na Białorusi

Vadzim Beliavets

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w epoce brązu oraz epoce żelaza

Celem referatu jest prezentacja trzynastu nowych znalezisk z pogranicza Polski i Białorusi zdobionych emalią żłobkową, na tle wcześniej już opublikowanych. Znaleziska tego typu, notowane w kontekście kultur przeworskiej i wielbarskiej, odzwierciedlają kontakty m.in. z mieszkańcami przyległej części dorzecza Niemna. Liczne typologicznie wczesne wyroby dowodzą, że ten region, położony na kulturowym pograniczu, w drugiej połowie II w. stał się jednym z centrum formowania stylu „barbarzyńskich emalii". Nowe materiały sugerują, że mogło tu również dojść do stosowania wysoce wyspecjalizowanych i nowatorskich metod ich produkowania i dystrybucji. Jak dotychczas w dorzeczu Niemna nie odkryto stylistycznie późnych zabytków tzw. „kwitnącego stylu" – z IV w. Może się to wiązać z coraz wyraźniej zaznaczającymi się wpływami osadnictwa kultury wielbarskiej, które najbardziej widoczne są w końcowym stadium młodszego okresu rzymskiego i na początku okresu wędrówek ludów.

Wydział Archeologii,
Uniwersytet Warszawski,
Warszawa

ORCID: 0000-0002-4912-7665

e-mail: v.beliavets@uw.edu.pl

Skarby denarów rzymskich ze zbioru Grodzieńskiego Państwowego Muzeum Historyczno-Archeologicznego

Vital Sidarovich[1]

Tatsiana Sialverstava[2]

Jan Lialievich[3]

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w epoce brązu oraz epoce żelaza

W zbiorach Grodzieńskiego Państwowego Muzeum Historyczno-Archeologicznego znajdują się dwa skarby denarów rzymskich znalezione w rejonie szczuczyńskim obwodu grodzieńskiego. Pierwszy ze skarbów znaleziono w pobliżu wsi Ciapy w pierwszej połowie drugiej dekady XXI wieku. Do muzeum trafiło 28 denarów Cesarstwa Rzymskiego, z których najmłodszy pochodzi z lat 191–192. Drugi skarb znaleziono w 2017 roku w pobliżu wsi Varanki. Dokładna liczba monet nie jest znana, ale do muzeum trafiło 111 monet, a także fragmenty srebrnych ozdób, z których najciekawsze są fragmenty dwupłytowej zapinki z przełomu IV–V w. – pierwszej tercji V wieku. Część monetarna skarbu składa się ze 110 denarów Cesarstwa Rzymskiego, z których najmłodszy pochodzi z lat 194–195, oraz barbarzyńskiej imitacji denara cesarskiego.

Rejon Szczuczyński znany jest z największej liczby znalezisk monet rzymskich, w tym skarbów, na Grodzieńszczyźnie. Znaleziono tu 5 lub 6 skarbów, z których tylko dwa trafiły do zbiorów muzealnych. Liczne importy rzymskie i wschodniogermańskie odnotowane w rejonie Szczuczyńskim, a także na terenach sąsiednich, pozwalają postawić hipotezę o penetracji Gotów do prawobrzeżnej części dorzecza Niemna lub o ich potężnym wpływie na miejscową ludność bałtycką.

[1] Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0003-3994-1732,

e-mail: v.sidarovich@uw.edu.pl

[2] Grodzieńskie Państwowe Muzeum Historyczno-Archeologiczne, Grodno, Białoruś

e-mail: tatyana.com143@gmail.com

[3] badacz niezależny

e-mail: lelevic@gmail.com

Znaleziska monet rzymskich w dorzeczach Świsłoczy i Łososnej (lewych dopływów Niemna)

Vital Sidarovich

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w epoce brązu oraz epoce żelaza

Dorzecza Świsłoczy i Łososnej to wciąż regiony, w których prowadzono bardzo mało badań archeologicznych. W szczególności nie wiemy prawie nic o ludności, która żyła tu w okresach wpływów rzymskich i wędrówek ludów. Jedną z kategorii znalezisk, która może pomóc poszerzyć wiedzę o historii tego regionu w pierwszej połowie I tysiąclecia n.e., są znaleziska monet rzymskich.

Do niedawna w dorzeczach Świsłoczy i Łososnej znanych było bardzo niewiele takich znalezisk. Najbardziej znanym z nich był skarb z Kundzina. Kilka lat temu we wsi Chreptowce odkryto kolejny skarb. Jednak większość znalezisk odnotowano w tym rejonie na terytorium Białorusi. Przede wszystkim jest to jedyny w tej części Barbaricum skarb denarów republikańskich spod wsi Luckauliany, a także skarb z wczesnego okresu wędrówek ludów spod wsi Aliekšycy. Wśród pojedynczych znalezisk monet rzymskich zdecydowanie dominują denary cesarskie z I–II w. n.e. Tylko trzy razy były notowane znaleziska brązowych monet Cesarstwa Rzymskiego.

Statystyka znalezisk monet z basenu Świsłoczy i Łososnej (przede wszystkim absolutna przewaga denarów) jest bardziej typowa dla ludności wschodniogermańskiej niż dla ludności bałtyckiej. Można przypuszczać, że Germanie penetrowali lewobrzeżną część dorzecza Niemna przez kilka stuleci, a początek tych migracji dali nosiciele kultury przeworskiej, z którą można wiązać znaleziska monet republikańskich. Bardziej intensywny rozwój dorzecza Świsłoczy i Łososnej prowadziła przypuszczalnie ludność kultury wielbarskiej, z którą najprawdopodobniej związane są znaleziska denarów cesarskich.

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0003-3994-1732,

e-mail: v.sidarovich@uw.edu.pl

Complex of archaeological sites Svila-1, Hlybokaje district, Viciebsk region: history of study, results of excavations in 2022 and prospects for further research

Mikalai Plavinski[1]

Viktoryia Makouskaya[2]

Viktoryia Tarasevich[3]

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w epoce brązu oraz epoce żelaza

Svila-1 hillfort, which is the main site of the archaeological complex of the same name, can be considered as one of the standard northern Belarusian fortified settlements of the end of the 1st millennium. The first excavations of the Svila-1 hillfort were carried out by A. Mitrafanau in 1974 and were continued by V. Shadyra in 1989–1990. One of the most important results of the hillfort excavations was the discovery of two flat cremations of the Smolensk-Polack Long Barrows Culture (SPLBC). Excavations of barrows located near the hillfort were started by H. Shtykhau in 1974 and continued by V. Shadyra in 1989–1990.

In 2022, the excavations of the hillfort were resumed by V. Makouskaya. The revealed materials belong to three cultural horizons – the Late Hatched Pottery Culture, the Bancaraščyna Culture and the SPLBC. Individual cremated human bones were also found.

Analysis of materials from previous years and excavations in 2022 suggests that Svila-1 hillfort could function throughout the entire 1st millennium.

In 2022, an open settlement with materials of the Bancaraščyna Culture of the third quarter of the 1st millennium was also discovered to the southeast of the hillfort.

[1] Faculty of Archaeology, University of Warsaw, Warsaw

ORCID: 0000-0002-0660-7298

e-mail: m.plavinski@uw.edu.pl

[2] Independent researcher

ORCID: 0000-0002-2408-0637,

e-mail: makouskayav@gmail.com

[3] Independent researcher

ORCID: 0000-0003-2106-1382,

e-mail: tarasevichvika475@gmail.com

45 lat tyraliery, czyli dorobek podlaskiego AZP w przededniu wprowadzenia AZP+

Dominika Wybult

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w epoce brązu oraz epoce żelaza

Pierwszym oficjalnym stanowiskiem zarejestrowanym na Karcie Ewidencji Stanowiska Archeologicznego w województwie podlaskim są Krupice st. 2 (AZP 52-83/15) – cmentarzysko z grobami w obudowach kamiennych, których karta została wykonana 11 sierpnia 1978 r. Wynika z tego, że od blisko 45 lat program Archeologicznego Zdjęcia Polski służy podlaskiej archeologii, zarówno w aspekcie badawczym, jak i konserwatorskim, jako podstawowe narzędzie ewidencji stanowisk archeologicznych. Przez lata przechodził on szereg zmian, związanych głównie z metodyką prowadzenia badań, wytycznych, a także przestrzeni dostępnych areałów ziemnych. Jednym z głównych rozdziałów było wprowadzenie nowej, ujednoliconej siatki obszarów AZP w 2015 r. wraz z nowymi instrukcjami.

23 listopada 2022 r., na konferencji organizowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, oficjalnie przedstawiono program AZP+, który w swym założeniu ma wprowadzić ewidencję zabytków archeologicznych w dorobek rewolucji geoprzestrzennej i teledetekcyjnej archeologii. Dzisiaj, stojąc w przededniu tych wielkich zmian, należałoby podsumować dorobek i aktualny stan Archeologicznego Zdjęcia Polski Województwa Podlaskiego z punktu widzenia praktyki konserwatorskiej.

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0009-0002-4431-8400

e-mail: d.wybult@gmail.com

Skarb z Trzcianki – wyniki badań wstępnych proweniencji surowca

Ewelina Miśta-Jakubowska[1]
Władysław Duczko[2]
Renata Czech-Błońska[3]
Aleksander Piasecki[4]
Kornelia Piasecka[5]
Aneta Gójska[6]
Paweł Kalbarczyk[7]
Rafał Siuda[8]
Ryan Mathur[9]

Sesja: Zabytki wczesnośredniowieczne w świetle analiz fizyko-chemicznych

Ozdoby stanowią dużą część licznych wczesnośredniowiecznych skarbów na ziemiach polskich. To zjawisko związane z tradycją skandynawską. Na wschodzie Polski skarby zawierają ozdoby całe, nie siekańcowe, różniące się od zachodnich stylistyką. Przykładem wschodniej grupy – kontynuacji post-morawskiej sztuki złotniczej, jest skarb z Trzcianki. Wybrane ozdoby ze skarbu poddano dwóm analizom. Istotny technologicznie skład surowca srebrowego ustalono dzięki popularnej w archeometrii technice XRF. Badania wskazały na znaczny stopień czystości użytego srebra. Badania proweniencji surowca (technika LA-ICP-MS i MC-ICP-MS: 2 warianty spektrometrii mas stosowanej do oznaczeń izotopowych ołowiu) ukazują niejednorodności. Tylko do produkcji pięciu ozdób zastosowano srebro pochodzące aż z czterech źródeł: z przetopu dirhemów, ze złóż z Francji, z Niemiec i okolic Olkusza. W świetle wyników badań proweniencji ok. 50 ozdób ze skarbów taki aliaż jest charakterystyczny dla ozdób wschodnich. Ozdoby czeskie (zachodniosłowiańskie) charakteryzuje mniejszy stopień niejednorodności surowcowej i użycie do produkcji przetopu srebra z dirhemów i złóż około-olkuskich.

[1] Narodowe Centrum Badań Jądrowych, Otwock

ORCID: 0000-0002-0053-8711, e-mail: ewelina.mista@ncbj.gov.pl

[2] Akademia im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk, filia AFiB Vistula, Warszawa

ORCID: 0000-0001-9037-8944

[3] Instytut Archeologii i Etnologii, Polska Akademia Nauk, Warszawa

ORCID: 0000-0002-7043-7246

[4] Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-9860-6291, e-mail: a.piasecki@muzeum.bialystok.pl

[5] Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0009-0006-5167-7996, e-mail: k.piasecka@muzeum.bialystok.pl

[6] Narodowe Centrum Badań Jądrowych, Otwock

ORCID: 0000-0002-1550-2180

[7] Instytut Chemii i Techniki Jądrowej, Warszawa

ORCID: 0000-0002-7022-9308

[8] Wydział Geologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0003-4153-8539

[9] Juniata Collegue, Huntingdon, Stany Zjednoczone

ORCID: 0000-0001-9095-8527

Wczesnośredniowieczna amfora z Bielska Podlaskiego, woj. podlaskie

Irena Taranta[1]

Przemysław Niedzielski[2]

Sesja: Zabytki wczesnośredniowieczne w świetle analiz fizyko-chemicznych

Fragmenty amfor są wyjątkowymi znaleziskami i wyróżniają się na tle innych artefaktów odkrytych podczas badań i nadzorów archeologicznych prowadzonych na terenie wczesnośredniowiecznego (XII–XIII w.) grodziska i osady przygrodowej w Bielsku Podlaskim, jednego z grodów ruskich w Księstwie Włodzimiersko-Wołyńskim (późniejszym Halicko-Wołyńskim). W przypadku mniejszych ośrodków grodowych, jakim był we wczesnym średniowieczu Bielsk, były one dostarczane bogatym nabywcom – właścicielom grodu, czyli książętom i bojarom. Położony na terenach leśnych, nad niewielkim ciekiem rzecznym Białą, gród Bielsk był miejscem, w którym w świetle źródeł pisanych zatrzymywał się w połowie XIII wieku książę Daniel i w którym znajdowała się świątynia prawosławna. Korczaga wraz z cenną zawartością mogła trafić do Bielska na potrzeby przebywającego tam czasami władcy bądź została przekazana przez niego cerkwi na cele liturgiczne.

[1] Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

e-mail: i.taranta@muzeum.bialystok.pl

[2] Wydział Chemii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań

e-mail: przemyslaw.niedzielski@amu.edu.pl

Wczesnośredniowieczne bransolety szklane z Drohiczyna, woj. podlaskie

Irena Taranta[1]

Przemysław Niedzielski[2]

Sesja: Zabytki wczesnośredniowieczne w świetle analiz fizyko-chemicznych

Tematem wystąpienia są fragmenty bransolet szklanych znalezione na terenie wczesnośredniowiecznego grodu i osad w Drohiczynie, znajdujące się w zbiorach Działu Archeologii Muzeum Podlaskiego w Białymstoku i Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie. Mają one różnorodne formy (skręcone i gładkie, w przekroju okrągłe, trójkątne) i kolory (niebieskie, żółte, zielone, oliwkowo-brązowe), które noszone były na rękawie ubrania i tworzyły ciekawe kompozycje. Były one ulubionymi ozdobami kobiet i młodych dziewcząt zamieszkujących grody i miasta Rusi. Bransolety przywożono z Cesarstwa Wschodniorzymskiego bądź wykonywano w greckich i ruskich pracowniach szklarskich w dużych ośrodkach miejskich na terenie wczesnośredniowiecznej Rusi. Dzięki analizie składu chemicznego możliwe jest ustalenie receptur szkła, a w ich wyniku proweniencji ozdób noszonych przez mieszkanki Drohiczyna.

[1] Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

e-mail: i.taranta@muzeum.bialystok.pl

[2] Wydział Chemii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań

e-mail: przemyslaw.niedzielski@amu.edu.pl

Wieloaspektowe badania weryfikacyjne wybranych stanowisk archeologicznych Suwalszczyzny – podsumowanie projektu

Iwona Lewoc[1]

Michał Pisz[2]

Wojciech Belka[3]

Artur Teodorski[4]

Sesja: Jaćwież w badaniach archeologicznych i archeologia lasów

W latach 2021–2022 Fundacja Terra Desolata realizowała tytułowy projekt, dofinansowany ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach programu pn. „Ochrona zabytków archeologicznych". Weryfikacjom poddano pięć stanowisk: kompleks osadniczy w Osowej, osadę w Krzywólce (gm. Suwałki) oraz grodzisko i dwa kurhany w Dzierwanach (gm. Wiżajny). Poza aktualizacją danych dotyczących ochrony konserwatorskiej (głównie w zakresie doprecyzowania zasięgu stanowisk) udało się pozyskać szereg informacji na temat krajobrazu kulturowego Osowej i Krzywólki – stanowisk położonych nad Czarną Hańczą. Podczas wystąpienia zostanie zaprezentowana krótka charakterystyka weryfikowanych zabytków nieruchomych, najważniejsze dane konserwatorskie oraz wstępne ustalenia dotyczące modelu osadniczego, który udało się zaobserwować na etapie analizy danych pozyskanych w trakcie trwania projektu. Będzie to wstępne przedstawienie zagadnienia, które wymaga dalszych badań.

Fundacja Terra Desolata, Warszawa

[1] ORCID: 0000-0001-6256-1485

e-mail: iwonalewoc@uw.edu.pl

[2] School of Archaeological and Forensic Sciences, University of Bradford, Bradford; Wydział Geologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

[3] Badacz niezależny

[4] Wydział Geologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

Zespół elitarnych pochówków jaćwieskich z cmentarzyska ciałopalnego w Krukówku, stan. 1, gm. Raczki

Marcin Engel[1]

Renata Maskowicz[2]

Jerzy Siemaszko[2]

Sesja: Jaćwież w badaniach archeologicznych i archeologia lasów

Cmentarzysko ciałopalne w Krukówku, stan. 1, gm. Raczki jest w tej chwili najlepiej rozpoznaną metodą wykopaliskową nekropolą jaćwieską. W sezonach 2016–2022 badania na stanowisku prowadziła wspólna ekspedycja wykopaliskowa Muzeum Okręgowego w Suwałkach i Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie pod kierunkiem Jerzego Siemaszki i Marcina Engela. Na cmentarzysku odkryto do tej pory kilkadziesiąt obiektów interpretowanych jako jamowe pochówki ciałopalne. W niniejszym referacie zaprezentowany zostanie zespół najciekawszych z nich zlokalizowany w południowej części stanowiska. Groby wkopywane były tu bezpośrednio w relikty stosu pogrzebowego. Są to elitarne pochówki kobiet i mężczyzn, wyposażone w bogate dary grobowe w postaci ozdób brązowych, części stroju, broni, narzędzi oraz przedmiotów codziennego użytku. W naszym wystąpieniu zaprezentujemy wstępną interpretację i chronologię tego zespołu.

[1] Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, Warszawa

ORCID: 0000-0003-3754-7758

e-mail: engelmarcin@gmail.com

[2] Muzeum Okręgowe w Suwałkach, Suwałki

Archeologiczne rozpoznanie prowadzone w Puszczy Augustowskiej w latach 2020 –2022

Iwona Lewoc[1]

Tomasz Nowakiewicz[2]

Sławomir Miłek[3]

Dawid Rembecki[4]

Sesja: Jaćwież w badaniach archeologicznych i archeologia lasów

Nie będzie przesadą stwierdzenie, że wiosną 2020 roku rozpoczął się nowy rozdział w badaniach nad wczesnośredniowieczną Jaćwieżą. Na terenie dzisiejszego powiatu augustowskiego, w ostępach Puszczy Augustowskiej, został wówczas odkryty kompleks nekropoli wiązany z tym wciąż tajemniczym ludem. Rozpoczęte w tym samym roku badania – powierzchniowe, wykopaliskowe, geofizyczne – spowodowały zmianę w postrzeganiu historii osadnictwa tego obszaru. W trakcie wystąpienia przedstawione zostaną wstępne obserwacje poczynione w latach 2020–2022, postulaty badawcze oraz problemy i zagrożenia, jakie towarzyszą odkryciom.

Fundacja Terra Desolata, Warszawa

[1] ORCID: 0000-0001-6256-1485,

e-mail: iwonalewoc@uw.edu.pl

[2] Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

[3] Badacz niezależny

[4] Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

Terenowa weryfikacja archiwalnego stanowiska w Judzikach, gm. Olecko (Plöwken, Kr. Oletzko)

Marcin Engel[1]

Cezary Sobczak[2]

Sesja: Jaćwież w badaniach archeologicznych i archeologia lasów

Stanowisko w Judzikach, gm. Olecko (Plöwken, Kr. Oletzko) zostało odkryte przypadkowo podczas prac leśnych. Zgłoszone zostało w 1935 r. przez Wernera Sterkaua do Prussia Museum. Znaleziono wówczas brązową zapinkę podkowiastą ze zwiniętymi końcami oraz dwa fragmenty ceramiki. Stanowisko określone było jako cmentarzysko ze znakiem zapytania i zaznaczone na przerysie mapy 1:25000.

W 2019 r. mgr Piotr Iwanicki i dr Bartłomiej Kaczyński na podstawie kwerendy archiwalnej zweryfikowali pozytywnie w terenie stanowisko w obrębie miejscowości Judziki, gm. Olecko.

Podczas powierzchniowych badań planigraficznych w 2021–2022 odkryto 122 zabytki archeologiczne. Były to przedmioty wykonane ze stopów miedzi oraz żelaza: ozdoby, elementy stroju, narzędzia oraz broń z okresu wczesnego średniowiecza.

W sezonie 2022 r. przebadano metodą wykopaliskową łącznie 43,75 m2 w części zachodniej i południowo-wschodniej stanowiska. Rezultatem tych badań było odsłonięcie 10 obiektów. Cztery z nich można wstępnie interpretować jako dołki posłupowe. Pozostałe obiekty to nieregularne w planie jamy o niewielkiej miąższości. W obiektach znaleziono fragmenty naczyń glinianych oraz pojedyncze zabytki wydzielone.

Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, Warszawa

[1] ORCID: 0000-0003-3754-7758

e-mail: engelmarcin@gmail.com

[2] ORCID: 0000-0002-4906-4916

e-mail: cezarysobczak@gmail.com

Wstępne wyniki badań kompleksu osadniczego w Grodzisku, gm. Suchowola

Aleksander Piasecki

Sesja: Jaćwież w badaniach archeologicznych i archeologia lasów

Na terenie międzyrzecza Biebrzy i Supraśli w tzw. łuku Biebrzy, znanych jest obecnie 11 grodzisk wczesnośredniowiecznych. Przy większości z nich zlokalizowano również osady. Jednym ze wspomnianych wyżej obiektów jest grodzisko (stan. 1) położone we wsi Grodzisk, ok. 8 km na północny wschód od miasta Suchowola. Razem z osadą (stan. 2) otaczającą je od północy, zachodu i południa tworzy kompleks osadniczy. Od wschodu tuż przy wale grodziska płynie struga zwana Młynek. Pozostałości grodu zarejestrowane zostały w 1922 r., natomiast badania powierzchniowe i weryfikacyjne na terenie obu stanowisk zapoczątkowano w roku 1955. Prace badawcze, w tym wykopaliskowe, zakrojone na szerszą skalę rozpoczęto w 2020 r. Wstępne wyniki tych badań pozwoliły na uściślenie zakresu chronologicznego funkcjonowania grodu wraz z osadą (X – pocz. XIV w.) oraz uprawdopodobniły przynależność kulturową ich mieszkańców (osadnictwo jaćwieskie).

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-9860-6291,

e-mail: a.piasecki@muzeum.bialystok.pl

Puszcza Ladzka – kurhany i cmentarze w świetle ostatnich badań

Joanna Wawrzeniuk

Sesja: Jaćwież w badaniach archeologicznych i archeologia lasów

W referacie chciałam zaprezentować wyniki badań na terenie Puszczy Ladzkiej. Pierwsze badania na tym terenie związane są z różnymi penetracjami Puszczy Białowieskiej na początku XX wieku. Przebadano wtedy zaledwie kilka różnych kopców. Dopiero XXI wiek i nowe metody badawcze pokazały, nieznany na dotychczasową skalę, potencjał badawczy tej części Puszczy. Dzięki technologii lotniczego skanowania laserowego (ALS) okazało się, że na niewielkim stosunkowo obszarze znajduje się około 180 kopców o zróżnicowanej wielkości i położeniu. Przeprowadzone kolejne prace wykopaliskowe wykazały, że teren Puszczy Ladzkiej zasiedlany był od okresu pradziejów aż po czasy współczesne.

Szczególnie ciekawe są zespoły kopców z towarzyszącymi im systemami dawnych pól. W referacie zaprezentowane zostaną wyniki badań dwóch kopców, zlokalizowanych na sąsiadujących ze sobą cmentarzyskach, przeprowadzone w 2020 r. Datowane są one wstępnie na różne fazy okresu wczesnego średniowiecza.

Instytut Archeologii,
Uniwersytet Kardynała
Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie, Warszawa

ORCID: 0000-0002-2157-3559

e-mail:
j.wawrzeniuk@uksw.edu.pl

Zapomniane biografie pasa leśnego pomiędzy Czarną Białostocką a Dąbrową Białostocką w perspektywie danych teledetekcyjnych

Filip Wałdoch[1]

Hubert Lepionka[2]

Sesja: Jaćwież w badaniach archeologicznych i archeologia lasów

W biograficznym podejściu do krajobrazów podkreśla się podział na konkretne epizody z omawianych dziejów. Podobnie w tym wystąpieniu, skupimy się na kilku momentach w losach analizowanego terenu., które trwale odcisnęły się w podlaskim krajobrazie i są w nim widoczne do dnia dzisiejszego.

Wystąpienie ma dwa cele. Po pierwsze przedstawia wyniki prospekcji nieinwazyjnej przeprowadzonej przy wykorzystaniu lotniczego skanowania laserowego. W wyniku przeprowadzonych badań zinwentaryzowano przede wszystkim relikty miedz pól, a także relikty nowożytnych i współczesnych umocnień polowych. Drugim celem wystąpienia jest przedstawienie hipotez dotyczących interpretacji zidentyfikowanych obiektów archeologicznych, w szczególności reliktów miedz pól, które nie doczekały się do tej pory szczegółowej analizy i rzadko są datowane, pomimo pojawiania się w każdym większym projekcie prowadzącym prospekcję archeologiczną na terenach leśnych. Nasze hipotezy oparte zostały na skonfrontowaniu źródeł archeologicznych ze źródłami historycznymi oraz wynikami podobnych projektów badawczych na Podlasiu.

[1]Wydział Archeologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań

ORCID: 0000-0003-4132-8304

e-mail: waldoch.filip@gmail.com

[2]Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku

ORCID: 0000-0001-6498-6102

e-mail: h.lepionka@muzeum.bialystok.pl

Późnośredniowieczne i nowożytne narzędzia ciesielskie z badań archeologicznych na terenie Tykocina, gm. loco, woj. podlaskie. Stan badań i perspektywy interpretacyjne

Piotr Kasprzyk

Sesja: Tykocin – archeologia miasta

Mimo słabej reprezentacji w badaniach archeologicznych wyroby z drewna były przez długi czas podstawowym elementem kultury materialnej. To właśnie ten surowiec był powodem ukonstytuowania się Tykocina jako ośrodka flisu i orylki do Gdańska, skąd był on eksportowany do krajów Europy Zachodniej. Nic więc dziwnego, że wśród zabytków archeologicznych pochodzących z badań na obszarze miasta znaczącą grupą są narzędzia do obróbki drewna, takie jak: siekiery, topory, świdry oraz dłuta i kliny. Wstępna analiza tych zabytków pozwala je częściowo scharakteryzować pod kątem możliwego wykorzystania, chronologii oraz proweniencji. Największą część zbioru stanowią przedmioty pochodzące z rzeki Narwi i ich precyzyjniejsze datowanie jest utrudnione. Niektóre bowiem typy siekier są mało czułe typologicznie, ponieważ podobne formy funkcjonowały czasem przez setki lat. Analiza tych zabytków pozwala na przedstawienie zagadnienia obróbki drewna w późnym średniowieczu i okresie nowożytnym na Podlasiu.

badacz niezależny
ORCID:
0009-0007-7021-8522
e-mail:
maglemose@interia.pl

Archeologia w cieniu tykocińskiej fary

Arkadiusz Koperkiewicz

Sesja: Tykocin – archeologia miasta

W 2021 r. przy kościele pw. Trójcy Przenajświętszej w Tykocinie odbyło się sympozjum związane z odbiorem kompleksowych prac konserwatorskich w ramach projektu „Renowacja Podlaskiej perły baroku – zespołu pomisjonarskiego w Tykocinie" realizowanego w latach 2017–2021. Częścią tych działań były prowadzone w niewielkiej skali prace archeologiczne. Wewnątrz obiektu związane były z konserwacją krypty pod ołtarzem głównym. Na zewnątrz dotyczyły one nadzorów prowadzonych przy robotach ziemnych w otoczeniu świątyni. W niewielkim zakresie prace ratunkowe wykonywano na podwórzu plebanii. Całość uzupełniono o nieinwazyjne badania geofizyczne na terenie ogrodów. Zespół pomisjonarski fundacji Branickiego powstał na terenie wcześniejszego starego miasta Tykocina, gruntownie przebudowanego w wyniku tej inwestycji. Ciągle jest to obszar, który skrywa wiele tajemnic i w pewien sposób zachowuje historyczne relikty miasta. Sygnalizują to niektóre odnalezione struktury i znaleziska archeologiczne. Ciekawym epizodem są perypetie ostatnich właścicieli Tykocina złożonych w krypcie pod ołtarzem i wciąż nierozwikłane zagadki tego miejsca. W wystąpieniu poruszone zostaną wątki związane z początkami miasta i jego wielkiej przebudowy. W tle zaś wybrzmią echa wielkiej historii i nietuzinkowych postaci związanych z historią archeologii, dziejami Polski, te zaś jak w soczewce ogniskują się w losach małego Tykocina.

Instytut Archeologii, Uniwersytet Gdański, Gdańsk

ORCID:

0000-0002-3760-0312

e-mail:

arkadiusz.koperkiewicz@ug.edu.pl

Rynek monetarny Tykocina przełomu XVIII i XIX w. w świetle materiału numizmatycznego z archeologicznych badań wykopaliskowych prowadzonych przy ul. Złotej 12

Piotr Niziołek

Sesja: Tykocin – archeologia miasta

Prace wykopaliskowe przy ul. Złotej 12 w Tykocinie prowadzono od 16 do 30 lipca 2021 r. pod kierownictwem Adama Wawrusiewicza i Huberta Lepionki z Działu Archeologii Muzeum Podlaskiego w Białymstoku. Nie były to pierwsze prace archeologiczne w tej lokalizacji. W latach 1978 - 1979 część działki eksplorował Maciej Czarnecki. Odkryto wówczas 77 monet, z czego 72 wchodziły w skład niewielkiego skarbu.

W czasie badań prowadzonych w 2021 r. odkryto łącznie 55 numizmatów datowanych głównie na XVII i XIX w. Zdecydowana większość monet datowanych na XVIII i XIX w. pochodzi z niewielkiego depozytu. Monety te zostały wydobyte na hałdę wraz ze zmieszanym materiałem zasypiska piwnicy.

Muzeum Historyczne Oddział Muzeum Podlaskiego w Białymstoku, Białystok

ORCID:

0009-0002-4036-635X,

e-mail:

p.niziolek@muzeum.bialystok.pl

Dąbrówki, gm. Wasilków – nieznany wiejski cmentarz nowożytny w świetle dotychczasowych badań

Joanna Wawrzeniuk

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w okresie nowożytnym

Dąbrówkii to niewielka miejscowość położona niedaleko Wasilkowa i jej historię należy wiązać z tym miasteczkiem. Nazwa wsi odnotowana jest w wzmiankach z 1559 i 1568 roku. Cmentarz nowożytny w miejscowości Dąbrówki odkryty został przypadkowo w 2018 roku podczas niwelacyjnych prac ziemnych. W trakcie trzech sezonów badań odsłonięto łącznie 169 jam grobowych zalegających miejscami na trzech poziomach. Pochówki szkieletowe ułożone były na osi wschód-zachód, z głową na zachód, niekiedy w trumnach i z nielicznym wyposażeniem. Wstępna analiza antropologiczna wykazała między innymi, że na cmentarzu w Dąbrówkach, w przebadanej części W wzgórza, pochowano stosunkowo dużo osobników dziecięcych i młodocianych. Cmentarz na podstawie monet można wstępnie datować na koniec XVI i/lub początek XVII wieku.

W latach 2021 i 2022 prowadzono również eksplorację transzei, prawdopodobnie z 1944 roku, zlokalizowanej na szczycie wzniesienia, która częściowo zniszczyła cmentarz.

Instytut Archeologii,
Uniwersytet Kardynała
Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie, Warszawa

ORCID:

0000-0002-2157-3559

e-mail:

j.wawrzeniuk@uksw.edu.pl

Mogiłki pogranicza – wyniki badań interdyscyplinarnych przeprowadzonych w 2021 roku

Hubert Lepionka

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w okresie nowożytnym

Projekt „Mogiłki pogranicza. Weryfikacja cmentarzysk ze stelami wpisanych do rejestru zabytków województwa podlaskiego (nr 03859/21)" zakładał przeprowadzenie szeregu badań archeologicznych na wybranych stanowiskach: Harkawicze st. 1, Knyszewicze st. 1, gm. Szudziałowo oraz Pieńki st. 3, gm. Michałowo. W jego toku ujawniono niezwykle bogaty i skomplikowany obraz funeralności najniższych warstw społecznych pierwszej Rzeczypospolitej. Badania wykazały istnienie organizacji przestrzennej cmentarzy oraz występowanie na nich bardziej złożonych niż dotychczas sądzono konstrukcji kamiennych. Odnalezione monety pozwoliły na wydatowanie cmentarzysk na okres od II poł. XVII do połowy wieku XVIII. Projekt pozwolił zweryfikować stare legendy oraz przywrócić miejsce Mogiłek w pamięci lokalnych mieszkańców. Projekt dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego.

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku

ORCID:

0000-0001-6498-6102

e-mail:

h.lepionka@muzeum.bialystok.pl

Nowożytne cmentarzyska ze stelami na Podlasiu w świetle badań antropologicznych

Angelika Słodka[1]

Olga Dec[2]

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w okresie nowożytnym

Zagadnienie cmentarzysk ze stelami charakterystycznych dla terenów Podlasia i Grodzieńszczyzny funkcjonuje w archeologii od XX wieku, kiedy to przeprowadzone zostały niewielkie badania wykopaliskowe na trzech różnych stanowiskach. Pozwoliły one na pozyskanie pierwszych archeologicznych informacji na temat podlaskich mogiłek. Do 2018 roku badania zjawiska cmentarzysk ze stelami opierały się wyłącznie na źródłach historycznych oraz skromnych danych archeologicznych z XX wieku, dlatego też w nowym stuleciu temat ten nieczęsto poruszano, pomimo że rozpoznanie zjawiska można było uznać za inicjalne. W latach 2018–2022 na nowo podjęte zostały interdyscyplinarne badania mogiłek Podlasia, co pozwoliło na znacznie lepsze rozpoznanie zjawiska również w kontekście antropologicznym. Zestawienie danych pozyskanych z prac z XX i XXI wieku pozwoliło na przeprowadzenie antropologicznej analizy porównawczej populacji, której wyniki zostaną przedstawione w referacie.

[1] badacz niezależny

e-mail:

angelikaslodka@gmail.com

[2] Wydział Archeologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań

ORCID:

0000-0003-1414-8658

e-mail:

olga.dec@amu.edu.pl

Przykopka, stan. 12 (AZP 22-79/12) – nowożytna nekropola pogranicza. Wyniki ratowniczych badań archeologicznych

Michał Grabowski[1]

Urszula Wilkoszewska[2]

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w okresie nowożytnym

W ramach referatu zostaną zaprezentowane wyniki ratowniczych badań archeologicznych przeprowadzonych w 2021 r. na stanowisku Przykopka, stan. 12 (AZP 22-79/12), gm. Ełk. Stanowisko odkryto przypadkowo podczas robót inwestycyjnych związanych z budową drogi ekspresowej S61. W trakcie prac ziemnych natrafiono na szczątki ludzkie, co spowodowało wstrzymanie robót i konieczność przeprowadzenia badań wykopaliskowych. Objęły swoim zasięgiem pełen obszar stanowiska (62,61 ara).

W wyniku badań rozpoznano nekropolę i pozostałości osadnictwa z okresu nowożytności. Kwerenda historyczna wykazała, że cmentarz współcześnie przynależny do gruntów miejscowości Przykopka był położony w pobliżu nieistniejącej dziś osady Żelazy („Yaglowka", „Szelassen", „Zielasen") i zapewne z nią był pierwotnie związany. Badania wykopaliskowe poskutkowały wyróżnieniem 372 obiektów archeologicznych, wśród których większość stanowiły groby oraz odkryciem szczególnego zbioru zabytków, datowanych na okres od XVII do XIX w.

Fundacja Badań Nad Dziedzictwem Kulturowym, Rzeszów

[1] ORCID:

0009-0005-0750-7810, e-mail:

biuro@grabowskimichal.pl

[2] ORCID:

0009-0008-7843-7970

e-mail:

uwilkoszewska@o2.pl

Badania Instytutu Archeologii i Etnologii PAN na Podlasiu w latach 2020–2022

Dariusz Krasnodębski

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w okresie nowożytnym

W porównaniu z wcześniejszym okresem ostatnie dwa lata nie były zbyt aktywne, jeżeli chodzi o obecność badaczy IAE PAN w dorzeczu górnej Narwi, jednak nie można powiedzieć, by przez ten cały czas łopaty rdzewiały w magazynach. Mimo, iż działania ograniczały się w zasadzie wyłącznie do badań ratowniczych, bądź interwencyjnych, to w dwóch przypadkach przyniosły ciekawe informacje, które na trwałe wpiszą się w stan wiedzy o przeszłości Podlasia. Celowo użyto terminu, który jak słusznie uważa Pani Profesor Elżbieta Kowalczyk, winien być zarezerwowany dla czasów, od kiedy zaczęto go używać, czyli od XVI wieku. Mowa tu bowiem o obiektach nowożytnych, których chronologia zamyka się w ostatnich 500-600 latach. Pierwsze (zarówno jeżeli chodzi o chronologię, jak i rok badania) stanowisko znajduje się w centrum Bielska Podlaskiego. Należałoby może raczej powiedzieć, w dawnym centrum tego miasta, przy ulicy Poniatowskiego. W trakcie badań ratowniczych prowadzonych w związku z budową lokalnego gazociągu, natrafiono na nawarstwienia osadnicze sięgające wczesnośredniowiecznej osady, poprzez cmentarzysko nowożytne datowane najprawdopodobniej pomiędzy XVI a XIX wiekiem (choć nie można wykluczyć, że jest to miejsce, w którym istniała najstarsza, wczesnośredniowieczna nekropolia, związana z bielskim grodem i osadą przygrodową), aż po zabudowę związaną z istniejącą w tym miejscu cerkwią i klasztorem prawosławnym.

Drugie, badane w ramach tej samej inwestycji stanowisko, znajdowało się w odległej kilkanaście kilometrów od Bielska, Orli. Ekipy budowlane natrafiły tam na pozostałości jednego z budynków należących do zespołu dworskiego Radziwiłłów. Było to pierwsze wykopaliskowe potwierdzenie istnienia przy ulicy Bielskiej w Orli zabudowy z początku XVII wieku, które miejmy nadzieję, zaowocuje wpisaniem tego obiektu do rejestru zabytków województwa podlaskiego.

W prezentacji przedstawione zostaną pokrótce wyniki tych prac i wnioski konserwatorskie, co do dalszych losów obu obiektów.

Instytut Archeologii i Etnologii,
Polska Akademia Nauk,
Warszawa

ORCID:

0000-0001-7096-1227,

e-mail:
krasnodebskid@poczta.onet.pl

Wraki z Jeziora Białego Augustowskiego. Podsumowanie pięciu lat badań

Artur Brzóska[1],

Tomasz Kiełczewski[2],

Piotr Prejs[3]

Sesja: Podlasie i tereny sąsiednie w okresie nowożytnym

W latach 2018–2022 Wydział Archeologii UW wraz z Muzeum Ziemi Augustowskiej przy wsparciu Stowarzyszenia Archeologów Jutra oraz Stowarzyszenia „Leśni" prowadził rozpoznanie jezior wchodzących w skład szlaku Kanału Augustowskiego. Badania wpisywały się w szerszy projekt naukowy kierowany przez Muzeum pod nazwą „Kompleksowe badania reliktów osadnictwa na ziemiach historycznej Jaćwieży". Efektem prac jest odkrycie wraków siedmiu łodzi i trzech większych jednostek. Wszystkie łodzie okazały się jednostkami współczesnymi, natomiast nasze zainteresowanie wzbudziły większe wraki, które związane są z funkcjonowaniem Kanału Augustowskiego. Z tych trzech obiektów jeden to stalowa barka, będąca w istocie elementem konstrukcyjnym niemieckiego mostu pontonowego z okresu I wojny światowej. Pozostałe dwa to wraki drewniane, których datowanie przypada odpowiednio: na drugą połowę wieku XIX i pierwszą wieku XX. Ze względu na utrudnioną dostępność starszej jednostki – wrak zlokalizowany jest przy śluzie w miejscowości Przewięź – skupiliśmy się na inwentaryzacji jednostki XX-wiecznej, która zalega na dnie na wysokości półwyspu Wojciech.

[1] Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

e-mail:

brzoskaarturo@gmail.com

[2] Muzeum Ziemi Augustowskiej, Augustów

e-mail:

t.kielczewski@apk.home.pl

[3] Instytut Archeologii i Etnologii, Polska Akademia Nauk, Warszawa

e-mail: prejs.p@gmail.com

NOTATKI

NOTATKI

NOTATKI

NOTATKI

NOTATKI

NOTATKI